

Milyen lesz Csehszlovákia faktográfiai információs rendszere?

A faktográfiai információk rendszere műszaki, műszaki–gazdasági és kereskedelmi–gazdasági tényeket, adatokat és mutatókat tartalmaz, amelyek az adott termelőeszközök lényeges tulajdonságait kifejezik.

Decentralizált információs rendszer kialakításáról van szó, amely a népgazdaság kulcskérdéseire célszerűen és takarékosan válogatja ki a műszaki mutatók azon gyűjteményeit, amelyek különféle műszaki–gazdasági, kereskedelmi–gazdasági és egyéb jellegű összefüggések szerint csoportosíthatók.

A faktográfiai információk rendszere magában foglalja az adatgyűjteményeket, a feldolgozás módszereit és a technikai eszközöket. A rendszernek az automatizált irányítási rendszerekhez való kapcsolódását a számítástechnika alkalmazásával, a pénzügyi és tervgazdasági információs rendszerekhez való kapcsolását pedig matematikai-statisztikai, statisztikai stb. módszerek alkalmazásával kell biztosítani.

A rendszerben ágazatközi, ágazati, vállalati stb. adatbázisok jönnek létre. A gyűjtést pontosan definiált és értékelt információs forrásokból fogják végezni, esetenként elsődleges gyűjtéssel, amelyet pontos irányelvek szabályoznak majd. A szakmai információs rendszer a faktográfiai információs rendszer megteremtésében és működtetésében szervező és értékelő (elemző–szisztematizáló) funkciókat fog ellátni. A rendszer kifejlesztése szakmailag erőteljesen differenciált munkacsoportok munkáját követeli meg. Szükség van egy koordináló és irányító szerv létrehozására is.

A rendszertől a következő célok elérését várják: *mutatórendszer és metodika kidolgozása*, amely a nemzetközi szocialista integrációval való összefüggéseiben alkalmas a csehszlovák gazdasági anyagi–műszaki bázisának áttekintésére, és lehetővé teszi a hazai és külföldi fejlődés összehasonlítását.

A rendszer kifejlesztésének politikai–közgazdasági feltételei a szocializmus gazdasági törvényeinek érvényesülésével adottnak tekinthetők. A kiépülés sorrendjének és ütemének meghatározásában a *műszaki–gazdasági szempontokat* kell kiemelten kezelni. Ez konkrétan azt jelenti, hogy a faktográfiai gyűjteményeknek az energetika, a természeti erőforrások, a termelőeszközök, a közlekedés és távközlés, valamint azoknak a gyártmányoknak a területén kell a leggyorsabban létrejönniük, amelyek meghatározó szerepet játszanak a csehszlovák gazdaság nemzetközi érvényesülésében és a nemzetközi munkamegosztásban.

Rendszerelméleti és informatikai szempontból még sok vizsgálatra van szükség ahhoz, hogy a létrehozandó rendszer struktúrájában, technológiájában, adatminősítési kritériumaiban, módszertani irányításában ki lehessen mondani a végső szót. Problematikus az adatok

aggregáltságának kívánatos mértéke is a különböző szinteken.

Azt, hogy egyazon ténynek, dolognak mekkora *adatbokra* van, mutatja az alábbi felsorolás:

ha a róla szóló információ állami műszaki normákból származik, akkor a technika normatív állapotának,

ha próbagyártásból, akkor a technika tényleges állapotának,

ha találmányokból és szabadalmakból, akkor a technika ötletszerű állapotának,

ha tudományos–műszaki tervekből, akkor a technika tervezett állapotának,

ha nemzetközi szinten érvényesülő termékből, akkor a technika világszintjének,

ha termelőeszközökről, akkor a termelés szintjének felel meg.

Ez az egyetlen kérdés is azt mutatja, hogy aligha várható, hogy a faktográfiai információs rendszer a 6. ötéves terv folyamán túljusson a kutatás és kísérletezés szakaszán.

(VEJSOVÁ, A.: Úvaha o systému faktografických informací v ČSSR. = Československá Informatika, 19. köt. 11. sz. 1977. p. 307–309.)

(Futala Tibor)

Az információs szolgáltatások megítélésének kritériumai

Ahhoz, hogy az információs központok az egymást átfedő tematikájú információs szolgáltatások kínálatából az igényeiknek legmegfelelőbbet kiválasszák, a számba jövő szolgáltatások elemzésére van szükség. Ebben nyújt segítséget a *DGD (Deutsche Gesellschaft für Dokumentation = Német Dokumentációs Társaság)* bizottsága, a *KWID (Kommission Wirtschaftlichkeit der Information und Dokumentation = a Tájékoztatás és Dokumentáció Gazdaságosságát Vizsgáló Bizottság)* által kidolgozott kritériumjegyzék.

Míg azonban a kritériumok alapjául szolgáló adatok elemzésének a vizsgáló személyétől függetlenül, mindig azonos eredményekre kell vezetnie, a végső döntés a szolgáltatások megítélésében a *felhasználó szükségleteitől függ*. A keresés eredményességének megítélésére szolgáló kritériumok a jegyzékben nem szerepelnek, mivel ezek kidolgozásához a szolgáltatást hosszabb ideig kellene használni.

A kritériumok jegyzéke segít eldönteni az adott szolgáltatás beszerzésének *megfelelő időpontját* is, de arra is használható, hogy segítségével az információszolgáltatások előállítói felismerjék a *piac lefedetlen területeit*.

A kritériumok jegyzéke a szolgáltatások három alapvető típusára vonatkozik: *nyomtatott szolgáltatásokra, mágnesszalagos szolgáltatásokra és on-line párbeszéd szolgáltatásokra.*

A kritériumjegyzék alkalmazásánál ajánlatos, hogy a felhasználó az igényeinek megfelelő kritériumokat úgy válogassa össze, hogy az információszolgáltatás hasznosága – a költségtényezőket is beleértve – mind a folyamatos tájékoztatás, mind a retrospektív keresés szempontjából világosan kitűnjön.

A fontosabb fogalmak értelmezése

Adatbázis (a német eredetiben: adatbank)

Közvetlen hozzáféréssel keresésre alkalmas adattárak és egy információkereső rendszer.

Adattár

Valamely információs rendszer valamennyi dokumentációs egysége (folyóiratcikkek címléírásai, bibliográfiai adatokkal, tárgyszavakkal, referátumokkal stb.).

A. Nyomtatott szolgáltatások

A 1 Általános adatok

- A 1.1 A szolgáltatás megnevezése
- A 1.2 Előállító
- A 1.3 Kiadó
- A 1.4 Beszerzési forrás
- A 1.5 Mely időponttól kezdve szerezhető be a szolgáltatás?

A 2 Tematika és teljesség

- A 2.1 Tematika
 - A 2.1.1 Központi tematika
 - A 2.1.2 Határterületek
 - A 2.1.3 Elméleti jelleg
 - A 2.1.4 Gyakorlati jelleg
- A 2.2 Időbeli kiterjedés
- A 2.3 Földrajzi kiterjedés
- A 2.4 Terjedelem
- A 2.5 Teljesség
- A 2.6 Szakmai relevancia

A 3 Időszersőség

- A 3.1 Megjelenési gyakoriság
- A 3.2 A megjelenés megbízhatósága
- A 3.3 Késések
 - A 3.3.1 Átlagos átfutási idő az eredeti dokumentum megjelenése és a szolgáltatásban való közreadása között
 - A 3.3.2 A szolgáltatás használatához szükséges indexek közreadásának átfutási ideje

A 4 A közreadás nyelve

- A 4.1 A szolgáltatás egynyelvű-e? Melyik ez a nyelv?
- A 4.2 A szolgáltatás több nyelvű-e? Mely nyelveken tartalmazza
 - A 4.2.1 a címekeket
 - A 4.2.2 a tartalomra utaló szövegeket (pl. referátum, deskriptorok)
 - A 4.2.3 a mutatókat

- A 4.3 A címek és a tartalmat mutató szövegek egyetlen nyelven jelennek meg?
- A 4.4 Több nyelven is rendelkezésre áll a szolgáltatás?

A 5 A közreadás módja

- A 5.1 Az információszolgáltatás milyen formában jelenik meg?
 - A 5.1.1 Füzetek
 - A 5.1.2 Jegyzék (pl. gyorsnyomtatón kinyomtatva)
 - A 5.1.3 Kötetek
 - A 5.1.4 Kartotékcédulák
 - A 5.1.4.1 Katalóguscédulák
 - A 5.1.4.2 Lyukkártyák
 - A 5.1.4.2.1 Gépi lyukkártyák
 - A 5.1.4.2.2 Kézi lyukkártyák
 - A 5.1.4.2.2.1 Fénylyukkártyák
 - A 5.1.4.2.2.2 Tűs lyukkártyák
 - A 5.1.4.2.2.2.1 Részlyukkártyák
 - A 5.1.4.2.2.2.2 Peremlyukkártyák
 - A 5.1.4.2.3 Kártyacsomagok
 - A 5.1.4.2.4 Mikrofilmes kártyák (ld. A 5.1.6 alatt is)
 - A 5.1.5 Mágnesszalagok (ld. a mágnesszalagos szolgáltatásokra vonatkozó kritériumokat)
 - A 5.1.6 Egyéb géppel olvasható forma (ld. még: A 5.1.4.2.4)
 - A 5.1.7 Mikroformák
- A 5.2 Megrendelhető-e a szolgáltatás egyes részei külön is?
- A 5.3 Bontható-e tematikai részekre a szolgáltatás a szelektív információterjesztés gyakorlata szerint (pl. témák szerint rendezett cédulacsomagok)?
- A 5.4 Kivétel: a nyomtatás jellege (egyoldalas vagy kétoldalas; tipográfia), formátum, papírmínőség stb.
- A 5.5 Decentralizált input esetén a közreműködők szolgáltatási arányai

A 6 A szolgáltatás szerkezete

- A 6.1 A bekötött formában megjelenő szolgáltatás felépítése (füzetek, jegyzékek, kötetek)
 - A 6.1.1 Főréz (bibliográfiai rész vagy referáló rész) (közelebbi adatokat ld. A 8)
 - A 6.1.1.2 Valamely tétel besorolásának gyakorisága
 - A 6.1.1.2.1 Egyszeri besorolás utalások nélkül
 - A 6.1.1.2.2 Egyszeri besorolás utalásokkal
 - A 6.1.1.2.3 Többszöri besorolás
 - A 6.1.2 Mutatók
 - A 6.1.2.1 A mutatók fajtái
 - A 6.1.2.2 Gyakoriság, kumuláció (pl. füzetmutató, kötetmutató, éves mutató)
- A 6.2 Cédulaszolgáltatás
 - A 6.2.1 Osztályozási elv
 - A 6.2.2 A cédulák szerkezete
 - A 6.2.3 Rendezési segédeszközök (osztólapok stb.)
 - A 6.2.4 Gyakoriság, kumuláció

A 7 A feldolgozott dokumentációs egység szerkezete

- A 7.1 A dokumentum formai leírásának elemei
- A 7.2 A dokumentum tartalmi leírásának elemei
 - A 7.2.1 Tartalmi feldolgozás
 - A 7.2.1.1 A tartalom megjelölésének fajtái; továbbá ábrák, képletek stb.
 - A 7.2.1.2 A leírás szövegének átlagos szószáma
 - A 7.2.2 A tartalmi feldolgozás ismérvei
 - A 7.2.2.1 Az indexkifejezések (deskriptorok stb.) átlagos száma feldolgozott egységenként
 - A 7.2.2.2 Felülvizsgálhatja-e a felhasználó, hogy valamely feldolgozott egységhez mely indexkifejezések tartoznak (input-ellenőrzés)?

A 8 Információkereső nyelv

- A 8.1 A dokumentumok tartalmi feldolgozása milyen információkereső nyelv segítségével történt?
 - A 8.1.1 Szisztematikus osztályozás
 - A 8.1.2 Indexelés
- A 8.2 Az információkereső nyelv terjedelme (pl. a tezauruszba felvett deskriptorok száma; az osztályozási rendszer al-osztásainak száma)
- A 8.3 Az információkereső nyelv használhatósága a saját dokumentációs tevékenységhez
- A 8.4 Közreműködhet-e a felhasználó az információkereső nyelv továbbfejlesztésében?

A 9 Módosítások, változtatások

- A 9.1 Változtatások a feldolgozás tematikájában (ld. A 2)
- A 9.2 Változtatások a dokumentumok formai leírásában
- A 9.3 Változtatások a dokumentumok tartalmi jegyeinek leírásában
- A 9.4 Változtatások az információkereső nyelvben

A 10 Információkeresés

- A 10.1 Nyújt-e a kiadó szelektív információterjesztést?
 - A 10.1.1 Standard profilokra
 - A 10.1.2 Egyéni profilokra
 - A 10.1.3 Külső irodalomkutatáshoz szükséges feldolgozási idő

A 11 Példányszám, terjesztés, referenciák

- A 11.1 Példányszám, ill. előfizetők száma
- A 11.2 A terjesztés földrajzi határai
- A 11.3 Referenciák

A 12 A dokumentumok hozzáférhetősége

- A 12.1 Mennyire hozzáférhető a feldolgozott primer irodalom?
 - A 12.1.1 A szolgáltatás előállítója útján
 - A 12.1.2 Könyvtárak segítségével
- A 12.2 Az eredeti dokumentum megszerzésének átfutási ideje

A 13 Ár

B Mágnesszalagos szolgáltatások

- B 1 Általános adatok (mint A 1)
- B 2 Tematika és teljesség (mint A 2)
- B 3 Időszerűség (mint A 3)
- B 4 A közreadás nyelve (mint A 4)

B 5 A feldolgozott dokumentációs egységek szerkezete

- B 5.1 A dokumentumok formai leírásának elemei
 - B 5.1.1 Az elemek teljessége és részletessége, pl. a szerző személy-neve rövidítve vagy kiírva; szabadalmi leírások bejelentésének kelte, a prioritás kelte stb.
- B 5.2 A dokumentumok tartalmi leírásának elemei
 - B 5.2.1 Tartalmi feltárás
 - B 5.2.1.1 A tartalom megjelölésének fajtái
 - B 5.2.2 A tartalmi feltárás ismérvei
 - B 5.2.2.1 Az indexkifejezések (deskriptorok stb.) átlagos száma feldolgozott egységenként
- B 5.3 A felhasználható jelek mennyisége
 - B 5.3.1 Egy feldolgozott egységben használt jelek átlagos száma
 - B 5.3.2 A feldolgozás egyes elemeiben (pl. a referátumban) használt jelek átlagos száma
- B 5.4 Jelkészlet

- B 5.4.1 Hányféle és milyen jeleket alkalmaznak?
 - B 5.4.1.1 Információt hordozó jelek direkt kódolással
 - B 5.4.1.2 Információt hordozó jelek áttételes kódolással
 - B 5.4.1.3 Vezérlőjelek

B 6 Információkereső nyelv (mint A 8)

B 7 Módosítások, változtatások (mint A 9)

B 8 A mágnesszalag csereformátuma

- B 8.1 Fizikai felépítés pl. ISO vagy DIN szabvány szerint
 - B 8.1.1 Adatszerkezet és leírás
 - B 8.1.2 Mondatszerkezet
- B 8.2 Tartalmi szerkezet
 - B 8.2.1 Mezők
 - B 8.2.2 Kategóriák (mezőtartalmak)
 - B 8.2.3 Szerkesztési szabályok
- B 8.3 Jelkészlet
- B 8.4 A csereforma változásai
- B 8.5 Kompatibilis-e más házon belüli adattárakkal?
 - B 8.5.1 Fizikai felépítés
 - B 8.5.2 Tartalmi szerkezet
 - B 8.5.3 Jelkészlet
 - B 8.5.4 Információkereső nyelv
- B 8.6 Milyen ráfordításra van szükség a kompatibilitás megteremtéséhez?

B 9 Decentralizált input esetén a közreműködők aránya az inputban

B 10 Az adattár előállító által végzett konzisztencia- és minőségellenőrzés

B 11 Megrendelhetők-e az adattár egyes részei is?

B 12 Megjelenik-e az adattár nyomtatott változatban is?

B 13 Milyen mértékben felel meg a mágnesszalagos változat a nyomtatott változatnak?

B 14 Milyen tematikai átfedések adódnak több adattár egyidejű üzemeltetéséből?

B 15 Milyen felhasználói szolgáltatások járnak az adattárral? pl. felhasználók oktatása, felhasználásra vonatkozó kézikönyvek, tezaurusz

B 16 A dokumentumok hozzáférhetősége (mint A 12)

B 17 Licencceltételek

B 18 Hány előfizetője van az adattárnak?

B 19 Referenciák

B 20 Ár

C On-line üzemmódban igénybevehető szolgáltatások

C 1 Általános adatok

- C 1.1 Közreadó
- C 1.2 Az adatbázis elnevezése
- C 1.3 Az adatbázisban mely adattárak találhatóak?

C 2 Tematika

C 3 Időszerűség

- C 3.1 A naprakész állapotba hozás ütemessége
- C 3.2 Átlagos átfutási idő az adattár beérkezése és az adatbázisba való bevitele között
- C 3.3 Mely időszakról áll rendelkezésre az on-line kapcsolat (pl. az eredeti dokumentumok megjelenési idejére vonatkoztatva)

- C 4 A közreadás nyelve (mint A 4)
- C 5 A feldolgozott dokumentációs egységek szerkezete (mint B 5)
- C 6 Információkereső nyelv (mint A 8)
- C 7 Módosítások, változtatások (mint A 9)
- C 8 A mágnesszalagos csereformátum (mint B 8)
- C 9 Az adatbázis szerkezete
- C 9.1 A dokumentációs egységek szerkezete az adatbázisban
- C 9.1.1 Keresési ismérvek
- C 9.1.2 Output ismérvek
- C 9.1.2.1 Képernyős output ismérvek
- C 9.1.2.2 Nyomatásos output ismérvek
- C 9.2 Adatok és hozzáférési módok
- C 9.2.1 Invertált adattárak
- C 9.2.2 Lineárisan szerkesztett adattárak
- C 9.3 Rendelkezésre áll-e dokumentációs segédeszköz, pl. tárolt teaurusz?
- C 9.4 Gondoskodnak-e az adatbázis átszervezéséről (tárolt adatok fizikai ártrendezése, új adatok beérkezése miatt vagy a keresőidő lerövidítése érdekében?)
- C 9.5 Az adatbázis felállításkor vagy azt megelőzően vizsgálják-e a szókészletet?
- C 9.6 A hozzáférhető adattárak száma
- C 9.7 A feldolgozott dokumentációs egységek száma évfolyamonként
- C 9.7.1 Az on-line keresés során a felhasználó rendelkezésére álló évfolyamokban feldolgozott dokumentációs egységek száma
- C 10 Központi számítógép
- C 10.1 Gyártó vállalat
- C 10.2 Típus
- C 10.3 Központi tárolókapacitás
- C 10.4 Perifériák, pl. mágneslemez-tároló kapacitás
- C 10.5 Üzemeltetési rendszer
- C 10.6 Képernyő-vezérlési rendszer
- C 10.7 Az egyidejűleg kapcsolható felhasználók száma
- C 10.8 Telephelye

- C 11 Software
- C 11.1 Információkereső rendszer
- C 11.1.1 Teaurusz vagy szabad deskriptoros rendszer
- C 11.1.2 Keresési funkciók
- C 11.1.3 Kérdésfogalmazó műveletek
- C 11.1.4 Az információkereső rendszer teljesítmőképessége pl. átlagos válaszadási idő
- C 11.1.5 Segédprogramok, pl. szelektív információterjesztés, nyomtatott bibliográfiai jegyzékek
- C 12 Külső hardware
- C 12.1 Vezeték
- C 12.2 Átviteli sebesség (bit/s)
- C 12.3 Terminálok
- C 12.3.1 Képernyős készülékek
- C 12.3.1.1 Milyen típusú készülékek kapcsolhatók hozzá?
- C 12.3.1.2 Kapacitás (jelek száma, sorok száma)
- C 12.3.1.3 Jelkészlet
- C 12.3.1.4 Megvilágítás
- C 12.3.1.5 Fényceruza
- C 12.3.2 Terminálhoz csatolt sornyomató
- C 12.3.2.1 Jelkészlet
- C 12.3.2.2 Sebesség (jel/s)
- C 13 Az adatbázis előállítója által végzett konzisztencia- és minőségellenőrzés (mint B 10)
- C 14 Megjelenik-e az adatbázis nyomtatott változatban is?
- C 15 Felhasználói szolgáltatások pl. kapcsolási idők, felhasználók oktatása, a felhasználásra vonatkozó kézikönyvek
- C 16 A dokumentumok hozzáférhetősége (mint A 12)
- C 17 A szolgáltatásnak hány előfizetője van?
- C 18 Használati díjak

/BRAND, R.—BUDINGER, P.: Beurteilungskriterien für Informationsdienste = Nachrichten für Dokumentation, 28. köt. 4/5. sz. 1977. p. 153–158./

Fordította: Dezső Zsigmondné

O K T A T Á S

Középfokú információs kádereképzés Lengyelországban

Lengyelországban Gdańsk, Katowice, Poznań, Wrocław és Varsó városokban folyik iskolarendszerű középfokú információs kádereképzés. A kétéves iskolákba általános középiskolai végzettségűeket vesznek fel. Az iskola elvégzését tanúsító oklevél dokumentációs technikus munkakörök betöltésére jogosít. Az öt iskolában évente 200–250 fő vészez.

A varsói iskolának 1957-ben dolgozták ki a tantervét, amely szerint az érettségire épülő képzés esti tagozaton két évig tart. A tanítás 1958-ban indult meg *Állami*

Tudományos–Műszaki Dokumentációs Iskola néven. 1969-ben a képzés érettségire épülő közgazdasági képzésnek minősül, majd 1973-ban levelező tagozat is megalakul.

A szervezeti változásokat általában tantervi változások is követték. Az 1958. évi, az 1971. évi és az 1975. évi tanterveket az 1–3. táblázatok mutatják be.

A tantervvel kapcsolatban felmerülő kérdések:

találó nevet kell adni az iskolának, amely egyértelműen kifejezi, milyen hivatásra készít fel;

az általános középiskola helyett szakközépiskolai érettségire kell épülnie;